NCERT Solutions Class 6 Sanskrit (Deepakam)

Chapter 14 माधवस्य प्रियम् अङ्गम्

वयम् अभ्यासं कुर्मः

१. चित्रं दृष्ट्वा अङ्गस्य नाम लिखन्तु ।

उत्तरम्:

२. कोष्ठकात् समुचितं क्रियापदं चित्वा उदाहरणानुसारम् अङ्गस्य कार्यं लिखन्तु ।

यथा – नयनं – पश्यति

(क) मुखम् – .... (चलति, हसति वदति)

उत्तरम्: मुखम् – वदति

(ख) पादः – .... (लिखति, चलति पश्यति)

उत्तरम्: पादः – चलति

(ग) कर्णः – .... (हसति वदति, शृणोति)

उत्तरम्: कर्णः – शृणोति

(घ) नासिका – .... (आघ्राणं करोति, नृत्यति धावति)

उत्तरम्: नासिका – आघ्राणं करोति

(ङ) जिह्वा – .... (धावनं करोति, आस्वादनं करोति, पश्यति)

उत्तरम्: जिह्वा – आस्वादनं करोति

३. कोष्ठकात् समुचितां संख्यां चित्वा रिक्तस्थानं पूरयन्तु।

(क) मम .... शिरः अस्ति । (एकम् अनेकं चत्वारि)

उत्तरम्: मम एकम् शिरः अस्ति ।

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(ख) मम .... पादौ स्तः । (त्रयः, द्वौ, पञ्च)
उत्तरम्: मम द्वौ पादौ स्तः ।

(ग) मम .... केशाः सन्ति । (दश, अष्ट, बहव:)
उत्तरम्: मम बहवः केशाः सन्ति ।

(घ) मम .... दन्ताः सन्ति । (चत्वारः, अष्टाविंशतिः, द्वात्रिंशत्)
उत्तरम्: मम अष्टाविंशतिः दन्ताः सन्ति ।

(ङ) मम हस्तयोः .... अङ्गुल्यः सन्ति । (अष्ट, दश, पञ्चदश)
उत्तरम्: मम हस्तयो: दश अङ्गुल्यः सन्ति ।

४. कोष्ठकात् समुचितं क्रियापदं चित्वा उदाहरणानुसारं शरीराङ्गस्य नाम लिखन्तु ।
यथा- नयनम्। <u>पश्यति</u>

(क) शृणोति – ....। (गुल्फ : चिबुकम् कर्ण:)
उत्तरम्: शृणोति – कर्णः ।

(ख) धावति – ....। (पादद्वयम्, हस्तद्वयम्, नयनद्वयम्)
उत्तरम्: धावति – पादद्वयम् ।

(ग) नमति – .... । (शिर:, कूर्पर:, जङ्घा)
उत्तरम्: नमति – शिरः ।

(घ) सूचयति – .... । (अङ्गुली, नख:, चरण:)
उत्तरम्: सूचयति – अंगुली ।

(ङ) लिखति – .... । (हस्त:, मणिबन्ध:, कटि:)
उत्तरम्: लिखति – हस्तः ।

5. पट्टिकातः शब्दान् चित्वा यथायोग्यं गणेषु लिखन्तु ।

नासिका मणिबन्धः चिबुकम् कूर्परः हस्त: मणिबन्धः कपोल:

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

भुजः ललाटम् स्कन्धः जङ्घा नयनम् जानु ऊरुः
उत्तरम्:

६. कोष्ठकात् समुचितं पदं चिन्वा वाक्यानि ‘रचयन्तु।

(क) अहं .... गायनं करोमि ।
(पादेन, नासिकया, मुखेन)
उत्तरम्: अहं मुखेन गायनं करोमि ।

(ख) अहं .... धावनं करोमि ।
(पादाभ्यां, ललाटेन, कूर्परेण)
उत्तरम्: अहं पादाभ्यां धावनं करोमि ।

(ग) अहं .... आघ्राणं करोमि ।
(नखैः, नासिकया, चरणेन)
उत्तरम्: अहं नासिकया आघ्राणं करोमि ।

(घ) अहं .... श्रवणं करोमि ।
(कर्णाभ्याम्, नासिकया, अङ्गुष्ठैः)
उत्तरम्: अहं कर्णाभ्याम् श्रवणं करोमि ।

(ङ) अहं .... भोजनं करोमि ।
(मुखेन पादेन, नासिकया)
उत्तरम्: अहं मुखेन भोजनं करोमि ।

७. पट्टिकातः समुचितं शरीराङ्गं चित्वा भगिनी कुत्र किं धरति इति सूचयन्तु।

कण्ठे ललाटे नयनयोः ओष्ठयोः पादयोः
कर्णयोः हस्तयोः वामहस्ते अङ्गुल्यां नेत्रयोः

भगिनी .... पादुकाद्वयं धरति ।
उत्तरम्: भगिनी पादयोः पादुकाद्वयं धरति ।

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

भगिनी .... कङ्कणानि धरति।

उत्तरम्: भगिनी हस्तयोः कङ्कणानि धरति ।

भगिनी .... मुद्रिका धरति ।

उत्तरम्: भगिनी अङ्गुल्यां मुद्रिकां धरति ।

भगिनी .... घटीयन्त्रं धरति ।

उत्तरम्: भगिनी वामहस्ते घटीयन्त्रं धरति ।

भगिनी .... मालां धरति ।

उत्तरम्: भगिनी कण्ठे मालां धरति ।

भगिनी .... कुण्डलद्वयं धरति ।

उत्तरम्:भगिनी कर्णयोः कुण्डलद्वयं धरति ।

भगिनी .... उपनेत्रं धरति ।

उत्तरम्: भगिनी नेत्रयोः उपनेत्रं धरति ।

भगिनी .... कुङ्कुमं धरति ।

उत्तरम्: भगिनी ललाटे कुङ्कुमं धरति ।

भगिनी .... ओष्ठरागं धरति ।

उत्तरम्: भगिनी ओष्ठयोः ओष्ठरागं धरति ।

भगिनी .... कज्जलं धरति ।

उत्तरम्: भगिनी नयनयोः कज्जलं धरति ।

८. वाक्यं शुद्धम् अशुद्धं वा इति सूचयन्तु

(क) अहं कर्णाभ्यां भोजनं करोमि । (शुद्ध / अशुद्धम्)

उत्तरम्: अशुद्धम्

(ख) अहं नासिकाद्वारा श्वासं स्वीकरोमि । (शुद्धम् / अशुद्धम्)

उत्तरम्: शुद्धम्

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(ग) अहम् अङ्गुष्ठैः गणनां करोमि । (शुद्धम् / अशुद्धम्)
उत्तरम्: शुद्धम्

(घ) अहं नयनाभ्यां श्रवणं करोमि । (शुद्धम् / अशुद्धम्)
उत्तरम्: अशुद्धम्

(ङ) अहं हस्तेन कार्यं करोमि । (शुद्धम् / अशुद्धम्)
उत्तरम्: शुद्धम्

योग्यताविस्तरः

मधुराष्टकम्

अधरं मधुरं वदनं मधुरं नयनं मधुरं हसितं मधुरम् ।
हृदयं मधुरं गमनं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥१॥
वचनं मधुरं चरितं मधुरं वसनं मधुरं वलितं मधुरम् ।
चलितं मधुरं भ्रमितं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥२॥
वेणुर्मधुरो रेणुर्मधुरः पाणिर्मधुरः पादौ मधुरौ ।
नृत्यं मधुरं सख्यं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ||३||
गीतं मधुरं पीतं मधुरं भुक्तं मधुरं सुप्तं मधुरम्।
रूपं मधुरं तिलकं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ||४||
करणं मधुरं तरणं मधुरं हरणं मधुरं रमणं मधुरम् ।
वमितं मधुरं शमितं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥५॥
गुञ्जा मधुरा माला मधुरा यमुना मधुरा वीची मधुरा ।
सलिलं मधुरं कमलं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ||६||
गोपी मधुरा लीला मधुरा युक्तं मधुरं मुक्तं मधुरम् ।
दृष्टं मधुरं सृष्टं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥७॥
गोपा मधुरा गावो मधुरा यष्टिर्मधुरा सृष्टिर्मधुरा ।
दलितं मधुरं फलितं मधुरं मधुराधिपतेखिलं मधुरम् ||८||
श्रीवल्लभाचार्य कृतं मधुराष्टकम्

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

गतिविधि-कार्यम्

कक्षायां सर्वे छात्राः शिक्षकस्य मार्गदर्शनेन अस्य पाठस्य नाट्याभिनयं कुर्वन्तु ।

परियोजनाकार्यम्|
योग्यताविस्तरभागे विद्यमानं चित्रं स्फोरकपत्रे रचयित्वा अङ्गानां नामानि लिखन्तु ।
उत्तरम्: छात्राः स्वमेव कुर्वन्तु ।

पठित-अवबोधनम्

I. अवबोधन कार्यम्

१. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत-

माधवः विचारयति बोधयति च-
'मम शरीरस्य सर्वाणि अङ्गानि मम कृते उपकारकाणि सन्ति । अहम् नेत्राभ्याम् पश्यामि, कर्णाभ्याम् शृणोमि मुखेन भाषणं करोमि भोजनं करोमि च, उदरेण पाचनात् शक्तिं प्राप्नोमि पादाभ्याम् च चलामि। अतः भवन्तः सर्वेऽपि श्रेष्ठाः ।

प्रश्नाः-
I. एकपदेन उत्तरत-

(i) माधवः काभ्याम् चलति ?
उत्तरम्: पादाभ्याम्

(ii) माधवः काभ्याम् पश्यति?
उत्तरम्: नेत्राभ्याम्

(iii) सः उदरेण पाचनात् किं प्राप्नोति ?
उत्तरम्: शक्तिं

(iv) सर्वाणि अङ्गानि कीदृशनि सन्ति?
उत्तरम्: उपकारकाणि

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(i) माधव: मुखेन किम् – किम् करोति ?

उत्तरम्: माधव मुखेन भाषणं करोति भोजनं च करोति ।

III. निर्देशानुसारं उत्तरत-

(i) 'चलामि' इत्यंत्र कः पुरुषः ?

(क) प्रथम पुरुष:

(ख) मध्यम पुरुष:

(ग) उत्तम पुरुष:

उत्तरम्: (ग) उत्तम पुरुष:

(ii) 'अहम्' नेत्राभ्याम् पश्यामि ।' अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

(क) पश्यामि

(ख) अहम्

(ग) नेत्राभ्याम्

(घ) माधवः

उत्तरम्: (क) पश्यामि

२. वाक्येषु रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(i) माधवः स्वपने <u>स्वशरीरस्य</u> अङ्गानि दृष्टवान्।

उत्तरम्: माधवः स्वपने कस्य अङ्गानि दृष्टवान् ?

(ii) <u>कर्णः</u> स्मितं कृत्वा कथयति ।

उत्तरम्: कः स्मितं कृत्वा कथयति ?

(iii) <u>भवन्तः</u> सबलाः भवन्ति ।

उत्तरम्: के सबलाः भवन्ति ?

(iv) <u>माधव:</u> विचारयति ।

उत्तरम्: कः विचारयति ?

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(v) सः <u>नेत्राभ्याम्</u> पश्यति ।

उत्तरम्: स: काभ्याम् पश्यति?

द्वौ पादाभ्याम्, नेत्रेण, मुखेन, एका, नेत्राभ्याम्

(i) मोहन .... काणः अस्ति ।

उत्तरम्: नेत्रेण

(ii) नायक: .... अन्धः अस्ति ।

उत्तरम्:

नेत्राभ्याम्

(iii) नरस्य .... कर्णौ स्तः ।

उत्तरम्: द्वौ

(iv) मुखे .... नासिका भवति ।

उत्तरम्: एका

(v) नरः ...... जलं पिबति ।

उत्तरम्: मुखेन

(vi) अहम् .... चलामि ।

उत्तरम्: पादाभ्याम्

४. पर्यायपदान् समुचितं मेलयत-

उत्तरम्:

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in